

Черевко Н. О.

*адвокат, медіатор, кандидат наук з державного управління,
старший викладач кафедри публічного управління, права та гуманітарних
наук Херсонського державного аграрно-економічного університету,
членкиня Центру трудового права та соціального забезпечення ВША НААУ,
регіональний представник Комітету з питань гендерної політики
НААУ у Херсонській області*

Імплементация європейських трудових стандартів у національне законодавство України: теоретичні засади, індивідуальні та колективні права, механізми адаптації

Імплементация європейських трудових стандартів є важливим кроком на шляху інтеграції України до європейського правового простору. Цей процес вимагає не лише адаптації законодавства, але й глибокого розуміння теоретичних засад, індивідуальних та колективних трудових прав, а також ефективних механізмів адаптації. Соціальна функція трудового права історично сформувалась як механізм захисту найуразливіших категорій працівників у період індустріалізації, а з часом стала основою ширшого концепту – гарантування прав людини у сфері праці [1].

Серед основоположних документів, що визначають європейські стандарти у сфері праці, варто назвати Загальну декларацію прав людини, Європейську соціальну хартію (переглянуту) та Хартію основоположних прав ЄС. Вони розглядають працю не лише як юридичне право, а як соціальну цінність, реалізація якої досягається через системні політики, правові гарантії та соціальний діалог [2].

Європейська соціальна хартія відіграє роль своєрідної «соціальної конституції», задаючи напрям реформування національних правових систем. Прийнята Радою Європи у 1961 році, вона є основоположним документом, що визначає стандарти соціальних прав у Європі: встановлює стандарти соціального захисту, охорони праці, рівних можливостей для жінок і чоловіків та інші аспекти, фундаментальні для демократичних держав. Право на працю в ЄСХ тлумачиться не як обов'язок держави забезпечити зайнятість кожному, а як зобов'язання створити умови для її досягнення: зокрема, провадити політику повної зайнятості, підтримувати ефективну службу зайнятості та забезпечити професійну підготовку. Як вбачається із висновків Європейського комітету соціальних прав у заяві про тлумачення статті 1(1) ЄСХ, комітет витлумачив це положення як таке, що накладає зобов'язання щодо засобів, а не зобов'язання щодо результатів. У зв'язку з цим Комітет зазначив, що якщо держава в будь-який час відмовиться від мети повної зайнятості на користь економічної системи, яка передбачає постійний пул безробітних, це буде порушенням Соціальної хартії [6].

Європейська конвенція з прав людини, хоча не містить прямої гарантії права на працю, ЄСПЛ через практику захищає трудові права опосередковано. Суд визнає право на об'єднання, включно з правом на страйк, аналізує випадки дискримінації при працевлаштуванні чи звільненні, а також тлумачить економічні права – пенсії, зарплати – як майнові (згідно зі статтею 1 Першого

протоколу) [6]. Україна є серед країн із найбільшою кількістю звернень до ЄСПЛ, що свідчить про недосконалість національного механізму захисту трудових прав. Зокрема, такі справи, як «Кечко проти України» (невиплата зарплати) чи «Пічкур проти України» (позбавлення пенсії), підтвердили, що навіть без прямої норми про право на працю Конвенція здатна забезпечити його захист [2, 3].

Хартія ЄС гарантує право на працю, заборону дискримінації, справедливі умови праці. Директиви ЄС, зокрема щодо гендерної рівності, безпеки праці чи мінімальної зарплати, встановлюють базові стандарти, що підлягають імплементації у національні системи. У зв'язку з цим, принципи гідної праці в ЄС охоплюють як індивідуальні права працівників, так і колективні механізми їх реалізації.

Для України адаптація трудового законодавства до європейських стандартів має спиратися на такі ключові принципи, як забезпечення балансу між інтересами роботодавців і працівників, пріоритет гідної праці, поступовість реформ, недопущення звуження вже існуючих прав, розширення договірного регулювання (зокрема через колективні договори), а також ліквідація будь-яких форм дискримінації. Українське законодавство має відповідати не лише формальним директивам, а і ціннісним підходам до праці як до невід'ємного права людини [8].

Імплементація європейських трудових стандартів в Україні має враховувати міжнародно-правові зобов'язання, практику ЄСПЛ, а також соціальні реалії ринку праці, забезпечуючи реальний, а не декларативний захист трудових прав.

Україна вже здійснила низку важливих змін у трудовій сфері, зокрема оновлення трудового законодавства за період повномасштабного вторгнення; з метою врахування та регулювання гнучкості трудових відносин введені норми щодо дистанційної роботи, гнучкого графіка роботи та цифрової комунікації між роботодавцем і працівником; для посилення захисту працівників запроваджено додаткові механізми охорони праці, соціального захисту та страхування на випадок безробіття; ухвалено спеціальні закони для підтримки мобілізованих працівників та спрощено процеси найму і звільнення.

Проте, попри успіхи, існують серйозні виклики, що уповільнюють повноцінну адаптацію трудового законодавства України до стандартів ЄС. Зокрема, це застарілість чинного Кодексу законів про працю (КЗпП), який ухвалено ще в 1971 році, і який не повністю відповідає сучасним реаліям; часті зміни у трудовому законодавстві, особливо під час війни, створюють правову невизначеність та нестабільність нормативної бази; високий відсоток тіньової зайнятості: понад 20% працівників працюють без офіційного оформлення, що позбавляє їх соціальних гарантій; рівень соціального захисту працівників нижчий, ніж у країнах ЄС, що потребує додаткових реформ; а також виклики трудової міграції [7].

Імплементація європейських трудових стандартів в Україні є комплексним процесом, що вимагає системного підходу та політичної волі. Вона сприяє підвищенню рівня захисту трудових прав в Україні та інтеграції до європейського правового простору. Механізми адаптації законодавства України до ЄС мають включати прийняття нових законодавчих актів, внесення змін до існуючих законів, а також розвиток інституційної спроможності для

забезпечення ефективного впровадження стандартів. Особливу увагу слід приділити механізмам моніторингу виконання Європейської соціальної хартії, зокрема ролі Європейського комітету з соціальних прав та механізму колективних скарг, передбаченого Додатковим протоколом. Також вважаємо, що розширення впливу національних неурядових організацій та посилення громадського контролю можуть суттєво сприяти покращенню імплементації стандартів Хартії в законодавство України [4].

Подальші реформи мають бути спрямовані на прийняття нового Трудового кодексу, що відповідатиме європейським стандартам; зміцнення соціального діалогу між державою, роботодавцями та профспілками для досягнення балансу інтересів усіх сторін; зменшення тіньової зайнятості через стимулювання офіційного працевлаштування; вдосконалення механізмів захисту прав працівників, зокрема щодо безпеки праці та рівної оплати.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Cherevko, N.O. The european social charter (revised) as a fundamental document for ensuring social rights: history and implementation in Ukraine // Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine. – 2025. – Т. 32, № 1. – С. 191–204. – DOI: 10.31359/1993-0909-2025-32-1-191.
2. Keşko v. Ukraine, no. 63134/00, Judgment of 8 November 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-71142> (дата звернення: 04.04.2025).
3. Pichkur v. Ukraine, no. 10441/06, ECHR 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127810> (дата звернення: 04.04.2025).
4. Бек У. Потенціал гармонізації національного трудового законодавства до європейських стандартів // *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*. Серія: "Юридичні науки". – 2024. – Том 11, № 1(41). – С. 15–19.
5. Європейська соціальна хартія (переглянута) : Хартія Ради Європи від 03.05.1996 : станом на 7 вересня 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 04.04.2025).
6. Загальна декларація прав людини : Декларація Організації Об'єднаних Націй від 10.12.1948 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 04.04.2025).
7. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII : станом на 2 трав. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 12.04.2025).
8. Черевко Н. Європейські стандарти забезпечення права на працю. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО 2025. Т. 2, № 88. С. 180–185.